

İşıqlı sabahlar üçün, parlaq bir gələcək üçün,
çiçəklənən millət üçün, səsi dünyaya yayılacaq bir
gənclik üçün, **düşünərək yaşayanlar üçün**, xoşbəxt bir
ailə üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzler üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

parlaq imzalar

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

Ürək ver:

ŞİNEL

NİKOLAY QOQOL

Rus dilindən tərcümə:

Zahid Sarıtorpaq

Nikolay Qoqol 1809-cu il aprelin 1-də indiki Ukraynanın Soroçintsı şəhərində anadan olub. 1821-ci ildə Nejin hüquq liseyinə qəbul olub. 1828-ci ildə buranı bitirərək Sankt-Peterburqa köçüb.

İlk kitabı “Dikanka yaxınlığında xutor axşamları” 1831-ci ildə çap olunub. Kitab Qoqolun usta bir yazıçı kimi qəbul olunmasında mühüm rol oynayıb. 1836-cı ildə ölkəsini tərk edən dahi yazıçı 12 il qürbətdə yaşayıb. Yazığının ən məşhur əsəri “Ölü canlar”ın birinci hissəsi 1842-ci ildə çap olunub. Qısa, amma olduqca güclü ədəbi mətnlərin misilsiz örnəklərindən sayılan “Şinel” povesti 1843-cü ildə nəşr olunub.

Yazıçı ağır ruhi böhranlardan sonra 1852-ci il mart ayının 4-də, 43 yaşında vəfat edib.

Zahid Sarıtorpaq 1957-ci il mayın 11-də Şamaxı şəhərində anadan olub. 1981-87-ci illərdə Moskvada Maksim Qorki adına Ədəbiyyat institutunda təhsil alıb. “Üfürülmüş çırağın ruhu”, “Tək işığın haləsi” şeirlər kitabının və “Əlifba bayramında qətl”, “Dərdin sarı çəpkəni”, “Kül”, “Qarğa marşrutu”, “Quşların intiharına ağlamayın”, “Köhnə mücrüyə elegiya” romanlarının müəllifidir.

Zahid Sarıtorpaq ingilis klassiki Con Miltonun “İtirilmiş cənnət” və “Qaytarılmış cənnət” epopeyalarını, Artur Rembonun, Fransua Mориakin seçilmiş əsərlərini tərcümə edib. Bundan əlavə, Qöte, V. Skott, C. Coys, M. Prust, C. Steynbek, B. Pasternak və bir sıra başqa dahilərin əsərlərindən nümunələr onun tərcüməsində Azərbaycan dilində işıq üzü görüb.

BİR DEPARTAMENTDƏ... amma yaxşısı budur, deməyim hansı departamentdə. Dünyada heç kim departamentlərdə, polklarda, dəftərxanalarda çalışan, bir sözlə, vəzifəli şəxslər qədər əsəbi deyil. İndi hər kəs öz simasında bütün cəmiyyətin təhqir olduğunu sanır. Deyirlər, bu yaxınlarda, xatırlamıram, hansısa şəhərin polis rəisi işləyən bir kapitandan şikayət daxil olubmuş və orada aydın şəkildə göstərilibmiş ki, verilən sərəncamlar yerlərdə icra olunmur və dövlətin müqəddəs adı tamamilə heçə sayılır. Sübut üçün isə o həmin ərizəyə irihəcmli və romantik üslubda yazılmış bir mətn əlavə edibmiş: mətndə hər on səhifədən bir, bəzi yerlərdə hətta tam sərxoş halda kapitan təsvir edilirmiş. Ona görə də hər hansı xoşagəlməz hadisənin baş verməməsi üçün sözügedən təşkilatı biz eləcə *bir departament* adlandıracağıq. Deməli, *bir departamentdə bir məmur* qulluq edirdi; onun elə də gözəgəlimli olduğunu söyləmək olmazdı; o, tösbərək,

qismən çopur, qismən küren, hətta qismən korusu idi, başının alın tərəfində azacıq dazlığı vardı, hər iki yanağını qırıq basmışdı, sifəti, necə deyərlər, babasil rənginə çalırdı. Neyləmək olar axı! Günahkar Peterburqun ab-havasıydı. Rütbəsinə gəlincə (adətən bizdə hər şeydən əvvəl adamın rütbəsini elan etmək lazımdır), o, titullu müşavir adlanan vəzifəyə sanki ömürlük təyin olunmuşdu. Bu isə elə bir vəzifəydi ki, məlum olduğu kimi, əlləri heç yana çatmayan, dişi heç nəyə batmayan və hər cür tərifə həris olan yazıçılar tərəfindən daim lağa qoyulur, bəs deyincə sataşılır. Məmurun soyadı Başmaçkin idi. Məğzindən göründüyü kimi, bu soyad nə vaxtsa “başmaq” sözündən törəmişdi; amma bu soyadın haçan, nə vaxt, hansı şəkildə bu sözdən törədiyi haqda heç nə məlum deyildi. Bütün Başmaçkinlər – məmurun atası, babası, hətta qayını da ayaqlarına uzunboğaz çəkmə geyir və ildə üç dəfə onların altlığını təzələyirdilər. Onu Akaki Akakiyeviç çağırırdılar. Bu ad oxucuya bir az qəribə və qondarma gələ bilər. Ancaq əmin olun ki, bu ad əsla uydurulmayıb, öz-özlüyündə şərait elə gətirib ki, ona heç cür başqa ad verə bilməzdik və məsələ məhz belə baş verib: Akaki Akakiyeviç, səhv etmirəmsə, martın 23-də, gecə doğulub. Məmur arvadı və çox yaxşı qadın olan rəhmətlik anası adətlərə görə, ad qoymaq və körpəni xaç suyuna çəkdirmək niyyətində imiş. Qadın qapıyla üzbəüzdəki çarpayısında uzanıbmış, sağ tərəfində körpənin xaç atası – çox gözəl insan, senatda şöbə

müdiri işləyən İvan İvanoviç Yeroşkin və çağanın xaç anası – məhəllə jandarmasının arvadı, nadir məziyyətlərə sahib Arina Semyonovna Belobryuşkova dayanıbmiş. Zahi qadına üç seçimdən birini etmək, yəni körpəyə Mokki, Sossi və ya din uğrunda şəhid olmuş Xozdazat adı verilməsi imkanı yaradıldı. Mərhumə o vaxt düşünmüşdü: “Yox, bunlar heç ürəyimə yatmır”. Onu razı salmaq üçün təqvimin başqa yerini açdılar, yenə üç ad çıxdı: Trifili, Dula və Varaxasi. Yaşlı qadın demişdi: “Bəxtimə bax da. Bu nə adlardır belə? Mən belələrinə heç vaxt eşitməmişəm. Heç olmasa, Varadat və ya Varux olsaydı, dərd yarı, yoxsa nə bilim, Trifili, Varaxasi...” Təqvimin başqa səhifəsini çevirmişdilər: Pavsikaxi və Vaxtisi adları çıxdı. Yaşlı qadın demişdi: “Görünür, bu uşağın taleyi belədir. Onda yaxşısı budur, ona atasının adını verək. Atasının adı Akaki idi, qoy oğlu da Akaki olsun”. Akaki Akakiyeviç adı bax belə yaranmışdı. Bu adla xaç suyuna salınanda o ağlayıb elə bir görkəm alıbmış ki, sanki titullu müşavir olacağı hələ o vaxt ürəyinə damıbmış. Beləliklə, bütün bunlar bax beləcə baş vermişdi. Bunları ona görə xatırladıyıq ki, onu başqa cür adlandırmaq mümkün deyilmiş və deyilənlərin əsl zərurətdən doğduğunu qoy oxucu özü də görsün. Departamentdə haçandan bəri işləyirdi və kim onu bura təyin eləmişdi, heç kim xatırlamırdı. Nə qədər direktorlar, neçə-neçə rəislər dəyişmişdi, hamı onu eyni yerdə, eyni vəziyyətdə və həmin vəzifədə – yazışmalara baxan məmur kimi görmüşdü. Buna görə

də əmin olmuşdular ki, o, yəqin, dünyaya da beləcə, tamamilə bu işlərə hazır vəziyyətdə gəlibmiş: əynində vismundir,¹ başı da daz. Departamentdə onun hörməti yox idi. O, mühafizəçilərin yanından keçib gedəndə, nəinki ayağa qalxan olurdu, ona sarı heç baxmırdılar da – sanki qəbul otağından adi bir milçək uçub keçirdi. Rəhbərlik onunla soyuq və zalımanə davranırdı. Şöbə müdirinin hansısa bir köməkçisi az qala kağızları onun burnunun altına dürtür, “bunu köçürün” və ya “bu çox maraqlı, vacib sənəddir” demirdi, belə məqamlarda ədəb-ərkanlı xidmət təşkilatlarında olduğu kimi ürək-açan ifadələr işlətmirdi. O isə ancaq kağızlara baxıb, işi götürürdü, daha fikir vermirdi ki, bunları ona təqdim edən kimdir və buna haqqı var, ya yox. Götürürdü və dərhal da girişirdi yazmağa. Cavan məmurlar onu lağa qoyub sataşır, dəftərxana işçisi zehniyyətiylə başlayırdılar barəsində cürbəcür hekayələr uydurmağa; gah deyirdilər ki, yetmiş yaşlı qarısı onu döyür, gah da toyunun haçan olacağını soruşurdular ondan, vərəqləri xırda-xırda kəsib, qar kimi başına səpməklə məzələ-nirdilər. Ancaq Akaki Akakiyeviç qətiyyənlərə cavab vermir, özünü elə aparırdı ki, sanki həndəvərində heç kim yoxdur; bütün bunlar hətta onun gördüyü iş də mane ola bilmirdi. Bütün bu zəhlətökən əməllərin müqabilində tərtib etdiyi məktublarda bir dənə də olsun səhv buraxmırdı. Ancaq zarafatlar dözülməz olanda, qoluna toxunulub işinə maneçilik törədiləndə:

1 Vismundir – çar məmurlarının rəsmi paltarları – Tərc.

“Məni rahat buraxın. Niyə xətrimə dəyirsiniz axı?” – deyirdi. Tələffüz etdiyi sözlərdə və səsində qəribə bir ovqat olurdu. İfadələrindən miskinlik yağırdı. Təzəlikcə işə düzəlmiş cavan bir oğlan digərlərindən nümunə götürərək onu məsxərəyə qoymaq istəmişdi, lakin qəfil dayanmış, Akakinin dediyi sözlər ürəyini dəlmışdi və bundan sonra hər şey gözündə dəyişmiş, ona başqa formada görünmüşdü. Beləcə, hansısa qeyri-adi bir qüvvə haçansa mərifətli, kübar sayıb tanış olduğu yoldaşlarından onu uzaqlaşdırmışdı. Bundan sonra isə uzun müddət, ən xoş anlarında belə, gözünün önünə: “Məni rahat buraxın. Niyə xətrimə dəyirsiniz axı?” – deyərək şikayətlənən o tösbərək, alın tərəfdən başı dazlaşan məmur gəlirdi və onun bu ifadəsinin ardından başqa sözlər də boylanırdı: “Qardaşım axı biz...” Belədə o zavallı gənc əli ilə üzünü örtür, sonra isə öz dünyasına qapılıb dönə-dönə sarsılırdı: bir insanın nə qədər insafsız ola biləcəyinə heyrətlənir, hətta təhsilli, dünyəvi və kübar insanların da içində nə qədər böyük qabalığın gizlənə bildiyini aşkar görürdü! Hətta hamının nəcib və vicdanlı kimi tanıdığı adamlarda belə...

Haradasa öz vəzifə borcuna bu cür yanaşan bir adam tapmaq çətin ki mümkün olardı. Onun bərəsində “işinə can-başla xidmət edir” demək kifayət deyildi, yox, o həm də sevgiylə çalışırdı. Öz yazı-pozu işlərində o, rəngarəng və ürəyinə rahatlıq bəxş edən bir aləmə qapılırdı. Zövq aldığı üz-gözündən oxunurdu: ən çox sevdiyi bəzi hərflər vardı ki, onlara rast gələndə halı

özündə olmurdu – gülümsünür, göz vurur, dodaqlarını büzüşdürüb qəribə hala salırdı, qələmlə yazdığı həmin sözlər az qala üz-gözündən oxunurdu. Əgər onun səylərinə bir dəyər verən olsaydı, bu cür heyrət etməyi bacaran birisini, bəlkə, mülki müşavirliyə də keçirərdilər, amma, iş yoldaşlarının sözü olmasın, məzəli adamlar demişkən, o elə bir buyruq qulu idi ki, işləməkdən babasili onurğasına dırmaşırdı. Bununla belə, onun diqqətdən kənarda qaldığını da demək olmazdı. Uzun müddət göstərdiyi xidmətə görə bu məmuru mükafatlandırmaq istəyən direktorlardan biri adi yazını köçürməkdən fərqli ona nəşə daha mühüm bir iş tapşırılmasına əmr verdi; hazırlanmış bir işlə bağlı ona hökumət idarələrindən biri ilə əlaqə qurmaq həvalə olundu; işin məğzi bundan ibarət idi ki, əsas sərlövhəni başqa cür yazmaq, həmçinin bəzi yerlərdə feilləri birinci şəxsdən üçüncüyə dəyişmək lazım idi. Bu işə necə girişdisə, onu tamamilə tər basdı, alını ovuşdurub, nəhayət: “Yox, yaxşısı budur, mənə köçürmək üçün nəşə verin”, – dedi. Elə o zamandan da ona daima köçürmə işləri həvalə olundu. Görünür, köçürmə işindən başqa onun üçün həyatda heç nə mövcud deyildi. O öz geyimi barədə qətiyyənlə düşünmürdü: əynindəki vismundir yaşıl deyildi, bozumontul-qırmızımtıl bir rəngə çalırdı. Yaxalığı elə dar, elə balaca idi ki, qısa boynu rusların xaricə daşıyıb apardıqları gipsdən düzəlmə pişik fiqurlarında olduğu kimi hədsiz uzun görünür və yırğalanırdı. Həmişə də vismundirinə nəşə – ya bir tikə saman

çöpü, ya sap qırığı – yapışmış olurdu; özəlliklə də bəxti, naxışı elə idi ki, hansısa pəncərədən aşağı zir-zibil atılanda – məsələn, yemiş qabığı, ya qarpız tumu – o, mütləq oradan keçirdi, ona görə şlyapasında daim bu cür tullantılar daşıyırdı. Ömründə bir dəfə də küçədə gördüklərinə, gün ərzində baş verənlərə nəzər salmazdı, halbuki cavan məmur həmkarının diqqətindən heç nə yayınmazdı, öz iti baxışlarını necə zilləyərdisə, hətta küçənin o biri üzündəki səkiylə gedənin şalvarının üzəngisindəki sökülük belə gözlərindən qaçmaz və bu onun üzündə şeytani bir təbəssüm doğurardı.

Amma Akaki Akakiyeviç hətta ətrafa fikir verəndə də elə bil gözüne pak-pakizə dəyən hər şeyi səliqə ilə yazdığı sətirlərin arasında görürdü. Bu vaxt hardansa peyda olmuş bir at çiyininin üstündən burnunu uzadıb onun üzünə fıxıranda o özünə gəlir və başa düşürdü ki, o həmin an yazdığı sətirlərin arasında deyil, əslində, hansısa küçənin ortasındadır. Evə gələn kimi masanın arxasına keçir, kələm şorbasını hortuldadır, soğanla bir tikə mal əti yeyir, onların dadının, tamının fərqi varmır, Tanrının yetirdiyindən milçəklərlə birlikdə nuş edirdi. Hiss edəndə ki, qarnı təbil kimidir, masa arxasından durub, mürəkkəbqabını götürür və evə gətirdiyi kağızların üzünü köçürməyə başlayırdı. Belə bir şey baş verməyəndə isə, sırf zövq almaqdan ötrü, xüsusilə də üsluba görə deyil, hansısa yeni, mötəbər bir şəxsin ünvanına göndiriləcəyi baxımından gözüne nəfis görünən sənədin surətini özü üçün çıxarırdı.

Hətta Peterburqun bozumontlu səmasının tamamilə solub-öləzidiyi bir vaxtda, məmur tayfasının hər biri aldığı məvaciblə bacardığı qədər kef çəkərək yeyib-içib şəllənəndə, yəni artıq departamentdəki kağız-qələmədən, çırpınıb-çabalamaqdan başları ağrıtanda, yorulmaq nədir bilməyən bu adam özünün, eləcə də könüllü olaraq özgələrinin vacib işlərini qədərindən də artıq düzüb-qoşar, yoluna qoyardı. Məmurlar qalan vaxtlarını həzz almağa sərf edərdilər – yəni kimisi sərgüzəştlərlə dolu teatra, kimisi şlyapa seçimi etməyə gedər, kimisi kef məclisləri qurulan əyləncəli gecələrdə öz məmur çevrəsindəki qəşəng qızlara gəlişigözəl sözlər – komplimentlər deməyə tələsərdi. Belə vaxtlarda o daha çox qardaşigilə gedər, onun üçüncü, yaxud dördüncü mərtəbədəki dəhlizli, mətbəxli iki kiçik otağı üçün nahardan, gəzintidən imtina etməklə topladığı pulla dəbdə olan lampa və ya bahalı bir avadanlıq alıb aparardı. Bir sözlə, hətta məmurlar öz dostlarının evlərinə çəkilib ucuz suxarı ilə çay içə-içə, uzun çubuqlarını tüstülədə-tüstülədə karta girişib vist oynayanda, ali təbəqə haqqında heç bir rusun əsla imtina eləmədiyi qeybətə qurşananda, danışmağa söz tapmayanda isə Falkonenin yonduğu at heykəlinin quyruğunu kiminsə kəsdiyi haqda komendanta xəbər çatdırmaları barədə məşhur lətifəni təkrar-təkrar danışanda – yəni hamının əyləncələrə qurşandığı bir vaxtda Akaki Akakiyeviç heç nəyə aludə olmazdı. Onun haçansa, hansısa bir əyləncə gecəsində iştirak etdiyini heç kim deyər

